

REKOMENDĀCIJAS LĒMUMU PIENĒMĒJIEM Kopienu enerģijas tipa projektu attīstībai Latvijā

Latvijas Zaļā kustība
CEE Bankwatch Network

Ievads

Šo politikas rekomendāciju mērķis ir aprakstīt labvēlīgos nosacījumus kopienas enerģija tipa projektu, kas saistīti ar atjaunojamo energoresursu izmantošanu vai energoefektivitātes paaugstināšanu, iekļaušanai par tiesīgiem saņemt atbalstu no ES fondiem kohēzijas politikas ietvaros jaunajā plānošanas perioda 2014.-2020. laika posmā Latvijā.

Ieteikumi ir izstrādāti, pamatojoties uz dokumentu izpēti, mērķgrupu un ekspertu intervijām, kā arī, ņemot vērā prezentāciju saturu un ekspertu diskusiju rezultātus no starptautiskā semināra "Kopienas enerģija Baltijā - iespējas un izaicinājumi", kas notika 2013.gada 25.oktobrī, Rīgā.

Kamēr tiesību aktu un normatīvu sakārtotība saistībā ar elektroenerģijas tirgus darbību un kooperatīvu darbību ir svarīgākais priekšnoteikums kopienas veida enerģētikas projektu attīstībai - finansējuma pieejamība vai atvieglota piekļuve finansējumam, izmantojot bankas garantiju vai subsidētas procentu likmes, lai segtu daļu no sākotnējo ieguldījumu izmaksām ir galvenais dzinējspēks, lai šādi kopienas projektu varētu tikt realizēti.

Arī izpratnes paaugstināšanai par paredzamajiem ieguvumiem un pieredzei par to, kā izveidot šāda veida projektus ir būtiski to attīstībai. Tā arī ES finansējuma pieejamībai šādiem projektiem varētu būt nozīmīga loma.

Šīm rekomendācijām ir divi galvenie mērķi :

- Informēt lēmumu pieņēmējus, tas ir, ES fondu Vadošo iestādi un attiecīgās ministrijas, kas iesaistītas darbības programmas "Izaugsme un Nodarbinātība" izstrādē, par to, kā plānošanas

dokumentu projekti būtu jāgroza vai jāpaplašina, lai nodrošinātu atbalstu kopienas enerģijas veida projektu attīstībai Latvijā;

- Informēt potenciālos labuma guvējus – projektu īstenotājus un veicināt viņu izpratni par to, kā kopienu tipa enerģētikas projekti varētu tikt atbalstīti, izmantojot esošās atbalsta shēmas, kas noteiktas plānošanas dokumentos.

I.daļa. Kopienas enerģijas jēdziens un Latvijas konteksts

Vides nevalstiskās organizācijas Latvijā lielākoties ir pozitīvi vērtē atjaunojamo energoresursu izmantošanu, tomēr brīžos, kad virzās konkrēti priekšlikumi, piemēram, par vēja parku būvniecību, biomasas ieguves palielināšanu vai biogāzes staciju būvniecību, nereti šie projekti sastopas ar vietējo iedzīvotāju protestiem, kam reizēm pievienojas arī vides NVO, arī gadījumos, kad konkrētajā projektā netiek skartas dabas aizsardzības intereses. Iemesli protestiem pret šādiem projektiem ir dažādi, bet viens no dominējošiem iemesliem ir saistīts ar to, ka šo projektu īstenošanas vietas tuvumā esošie iedzīvotāji no projekta negūst ekonomisku vai sociālu labumu (vai arī iegūst kāds atsevišķs zemes īpašnieks caur zemes ilgtermiņa nomu), taču projektu negatīvo ietekmi (izmaiņas ainavā, troksnis, smakas) izjūt daudzi. Viens no soļiem, lai negatīvās blaknes mazinātu, ir izstrādāt dažādus nosacījumus un principus AER ilgtspējīgai izmantošanai.

Pēdējos gados Eiropā aizvien vairāk tiek runāts par nepieciešamību lokalizēt enerģijas ražošanu – tas saistīts gan ar elektroenerģijas tirgus decentralizācijas procesu, atjaunojamo energoresursu ienākšanu tirgū, virzību prom no fosilo energoresursu izmantošanas un dažādām iniciatīvām ar mērķi panākt vietējo vai reģionālo pašpietiekamību energoresursu izmantošanas ziņā.

Šajā kontekstā bieži tiek minēta t.s. kopienas enerģija („community energy”). Jēdziens „kopienas enerģija” ir samērā plašs var iekļaut daudzas lietas. Piemēram, tā var būt decentralizēta elektroenerģijas ražošana, izmantojot AER, no kuras labumu gūst noteikta cilvēku grupa (piemēram, kooperatīva biedri vai pašvaldības iedzīvotāji); pašvaldību iniciatīvas maza mēroga

enerģijas ražošanā, piesaistot vietējos iedzīvotājus (ļaujot iegādāties daļas projektā) vai sniedzot noteiktu labumu vietējiem iedzīvotājiem; energoefektivitātes shēmas.

Tematiski ar kopienas enerģiju parasti saprot trīs jomas:

- 1) **Elektroenerģijas ražošana**, izmantojot AER mazā un vidējā mērogā, kas vietējai kopienai sniedz taustāmu labumu („tangible benefits”). Piemērs šai formai ir enerģijas kooperatīvi Dānijā un Lielbritānijā, kur vietējiem iedzīvotājiem pieder vēja turbīnas vai pieder daļas vēja parkā.
- 2) **Vietējās siltumapgādes sistēmas**, kas pieder enerģijas kooperatīviem vai pašvaldībām. Centralizētā siltumapgāde nepārprotami sniedz labumu vietējiem iedzīvotājiem un dažās Eiropas valstīs tā ir lielā mērā vietējo iedzīvotāju kontrolē. Piemēram, Dānijā ir ap 430 siltumapgādes uzņēmumu, kas pieder pašvaldībām vai enerģijas kooperatīviem;
- 3) **Energoefektivitātes shēmas** – to ietvaros vietējās organizācijas vai bezpeļņas uzņēmumi sniedz atbalstu mājsaimniecībām energoefektivitātes uzlabošanai.

Tādejādi visbiežāk ar terminu „kopienas enerģija” apzīmē šāda veida projektus:

- Projekti, kas sniedz jūtamu labumu vietējai ekonomiskai attīstībai un tai ir pozitīva sociālā ietekme;
- Vietējai kopienai pilnībā vai daļēji pieder enerģijas projekts;
- Kopienas enerģija ir alternatīva t.s. tradicionālajiem enerģijas uzņēmumiem un ESKO;
- Kopienas enerģijas uzņēmējdarbības forma ir pretēja tām formām, kur kontrole ir investoriem un kuru darbība vērsta uz peļņas maksimizēšanu (un pēc iespējas lielāka apjoma energoresursu pārdošanu);

Kopienas un kooperatīvu enerģijas projekti var būt dažādā mērogā – sākot no dažām saules baterijām uz novada pašvaldības ēkas jumta līdz pat liela mēroga vēja enerģijas parkiem. Par maza mēroga projektiem parasti uzskata tos, kas ir līdz 50 kW, un daudzās valstīs šādu projektu īstenošana ir salīdzinoši vienkārša, kā arī šiem projektiem tiek piemēroti salīdzinoši vieglāki nosacījumu attiecībā uz pieslēgumiem elektroenerģijas pārvades tīkliem.

„Kopiena” šajā kontekstā parasti tiek saprasta kā kooperatīvi un/vai pašvaldība, tai skaitā vietējo iedzīvotāju grupas, kurus vieno noteiktas intereses, piemēram, šajā gadījumā, elektroenerģijas ražošana pašu vajadzībām. Te jāuzsver, ka literatūrā jēdziens „kopiena” var tikt dažādi tulkots – viena cilvēks uzskatiem par kopieni citi cilvēki var nepiekrīst. Literatūra piedāvā uz jēdzienu „kopiena” raudzīties no divām perspektīvām, proti, no plašāka socioloģiska skatījuma un no individuāla skatījuma. Kopienas enerģijas kontekstā jāizmanto socioloģiskais skatījums, kas par kopienas uzskata cilvēku grupu, ko apvieno vismaz viena kopīga pazīme, piemēram, ģeogrāfiskā izpratnē (vienas pašvaldības iedzīvotāji), kopīgas intereses, vērtības, pieredze vai tradīcijas.

Kā tas attiecināms uz Latviju? Kopienas enerģijas formu attīstība varētu būt veids kā palielināt ieinteresētību iedzīvotājos iesaistīties AER izmantošanā, ja no šī projekta vietējā kopiena gūst izmērāmu labumu. Šādus projektus iespējams skatīt arī kā iespēju paturēt naudu vietējā ekonomiskā apritē, proti, vietējās kopienas naudas līdzekļi par siltumapgādi un elektroenerģiju neplūst uz Gazprom, bet „darbina” reģiona ekonomiku. Lokāli patērētā enerģija var būt arī lielākoties ražota lokāli un iegūtais finansējums šādi papildus attīsta gan darba vietas, gan attīsta vietējo ekonomiku.

Tas attīsta arī vietējo reģionu enerģētikas neatkarību un sniedz dažādus papildus ieguvumus:

- Attīsta enerģijas tīkla pieejamību;
- Palīdz sasniegt valsts mērķus ES 2020, jo īpaši 40% atjaunojamo energoresursu īpatsvaru;
- Attīsta ilgtspējīgu energoresursu plānošanu un lokāli pieejamu resursu izmantošanu.

• **Mērķgrupas**

No likumdošanas ietvara skatoties Latvijā kopienas enerģijas projektus var ieviest pašvaldības, biedrības un nodibinājumi (kā NVO) un kooperatīvi kā juridiskas personas.

Pašvaldības:

Pašvaldības var uzņemties iniciatīvu īstenot dažādus projektus atjaunojamo energoresursu izmantošanas un elektroenerģijas ražošanas jomā. Tas ir būtiski, jo pašvaldības var gan rādīt piemēru, gan segt daļu sava patēriņa.

Svarīgs ir arī mērķis, ko pašvaldība ir izvirzījusi. Piemēram, pašvaldības vietējā līmenī var pieņemt lēmumu atteikties no fosilo energoresursu izmantošanas un pievērsties tādiem atjaunojamo energoresursu avotiem kā saules kolektori, saules baterijas vai vēja enerģijas izmantošana. Viena no iniciatīvām, kas veicina pašvaldību iesaistīšanos mērķu noteikšanā ir Pilsētu mēra pakta iniciatīva, kurai pievienojoties pašvaldībai ir jāizvirza konkrēti mērķi attiecībā uz SEG emisiju samazināšanu un jāizstrādā Ilgtspējīgas enerģētikas rīcības plāns.

Biedrības un nodibinājumi:

Šīs mērķgrupas, jeb NVO Latvijā regulē Biedrību un nodibinājumu likums, kas nosaka, ka (1) Biedrība ir brīvprātīga personu apvienība, kas nodibināta, lai sasniegtu statūtos noteikto mērķi, kam nav peļņas gūšanas rakstura. (2) Nodibinājums, arī fonds, ir mantas kopums, kurš nodalīts dibinātāja noteiktā mērķa sasniegšanai, kam nav peļņas gūšanas rakstura. Tieši biedrības ir visbiežāk lietotais termins, kad runa ir par kopienu enerģijas tipa projektu īstenošanu, lielākoties ar šo terminu domājot māju iedzīvotāju vai dzīvokļu īpašnieku biedrības.

Viens no potenciālajiem ietvariem kopienas enerģijas attīstībai Latvijā varētu būt Vietējās rīcības grupas, kas ir izveidotas, īstenojot LEADER pieeju. LEADER ir mērķtiecīgas un savstarpēji koordinētas aktivitātes lauku attīstībai, kuras rosina sabiedrību meklēt jaunus risinājumus esošajām lauku problēmām. LEADER būtība ir uzlabot dzīves kvalitāti cilvēkam laukos, domājot gan par ekonomiskajiem, sociālajiem uzlabojumiem un vides saglabāšanas iespējām

Kooperatīvi:

Kooperatīvu darbību Latvijā regulē Kooperatīvo sabiedrību likums (pēdējā redakcija no 01.01.2013.). Likums definē kooperatīvu veidus, nosakot, ka Latvijā tie ir šādi:

- *Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība: kooperatīvā sabiedrība, kura sniedz pakalpojumus lauksaimniecības produktu ražotājiem, bet nenodarbojas ar lauksaimniecības produktu ražošanu, izņemot biedru saražotās produkcijas pārstrādi un apstrādi;*
- *Mežsaimniecības pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība: meža īpašnieku kooperatīvā sabiedrība, kura sniedz mežsaimniecības un mežsaimnieciskās produkcijas realizācijas pakalpojumus, bet nenodarbojas ar mežsaimnieciskās produkcijas ražošanu.*

2012. gadā tika veikti grozījumi Kooperatīvo sabiedrību likumā, kas dod iespēju arī meža īpašnieku dibinātai kooperatīvai sabiedrībai izmantot īpašu nodokļu režīmu kā, piemēram, lauksaimnieku kooperatīviem.

Pašlaik Latvijas likumdošana neparedz enerģijas kooperatīvu darbību. Tomēr no analogijas ar lauksaimniecības un mežsaimniecības kooperatīviem, kooperatīvs varētu nodarboties ar jau saražotās (neatkarīgo ražotāju) realizāciju, taču ne ražošanu. Vairākās citās valstīs enerģijas kooperatīvi gan primāri nodarbojas ar elektroenerģijas ražošanu, gan arī citu saražotās elektroenerģijas pārdošanu. Iespējams, ka kooperatīvs kā juridiska forma nav nepieciešams Latvijas situācijā, tomēr par piemērotāko juridisko regulējumu vēl būtu nepieciešamas diskusijas.

Meža īpašnieki visā Latvijā var apvienoties, lai kopīgi apsaimniekotu meža platības un realizētu koksni. Tādējādi var tikt veidoti labāki nosacījumi un piedāvājumi biomasas piegādei pašvaldību katlu mājām. Tāpat mežsaimniecības kooperatīvu dibinātāji uzskata, ka kooperācija var iekustināt privāto mežu sertifikāciju Latvijā, kā arī padarīt mežu par stabilu ieņēmumu avotu, tādējādi samazinot varbūtība, ka tas tiks pārdots citiem investoriem. Iespējams, šī varētu tikt uzskatīta par vienu no kopienas enerģijas formām Latvijā. Pagaidām šī likuma normas netiek attiecinātas, piemēram, uz iedzīvotāju apvienībām, kuru mērķis būtu ražot enerģiju pašpapatēriņam.

II.daļa. Iespējamās finanšu atbalsta shēmas un to ieviešana.

Dažādi izaicinājumi.

Atbilstošs tiesību regulējums un likumdošana ir bieži atzīts kā viens no visssvarīgākajiem priekšnosacījumiem, lai tiktu attīstīti šādi kopienu enerģijas projekti. Tas attiecināms gan uz elektroenerģijas tirgus regulēšanu, gan nosacījumiem, kas rada labvēlīgi vidi kopienām kā juridiskām personām. Elektroenerģijas tirgus regulēšanas sakarā nosacījumi ir definēti Elektroenerģijas tirgus likumā, īpaši, kas attiecas uz elektrības ražošanu un neto uzskaiti.

Otrs būtisks nosacījums ir stabilitātes nepieciešamība un izpratne par ilgtermiņa enerģijas politiku Latvijā, cita starpā, paredzami atbalsta mehānismi maza mēroga ražotājiem.

Šobrīd gan jāsaprot, ka Latvijā šis priekšnosacījums nav ievērots, jo Ministru Kabineta noteikumi tieši atjaunojamās enerģijas resursu izmantošanai enerģijas ražošanā atbalstam ir bieži mainījušies pēdējā laikā.

Kā viens no stimuliem maza mēroga elektroenerģijas ražošanai, varētu būt elektroenerģijas tirgus atvēršana. Sagaidāms, ka daļa no mājsaimniecībām, kad tām būs iespēja izvēlēties savu tirgotāju, varētu pievērst uzmanību ne tikai cenai, bet arī citiem apsvērumiem, piemēram, vides aizsardzības apsvērumiem („zaļa elektroenerģija”). Tāpat tas varētu radīt labāku izpratni par elektroenerģijas tirgus darbību un stimulēt daļu nepieciešamās elektroenerģijas saražot pašiem. Citu Eiropas valstus pieredze rāda, ka tieši elektroenerģijas tirgus liberalizācija ir bijusi viens no priekšnoteikumiem, lai enerģijas kooperatīvi varētu veiksmīgi attīstīties.

Sākotnēji bija plānots, ka no 2013.gada 1.septembra Latvijā pilnībā atvērt elektroenerģijas tirgu mājsaimniecībām. Tas nozīmē, ka elektroenerģijas cena Latvijā vairs netiks regulēta un arī mājsaimniecībām būs jāizvēlas savs elektroenerģijas tirgotājs, attiecīgi vienojoties par sev piemērotāko pakalpojumu un cenu. Tirgus atvēršana praktiski nozīmē, ka visi elektroenerģijas lietotāji, tātad arī mājsaimniecības, pirks elektroenerģiju brīvajā tirgū. Izmaiņu rezultātā elektroenerģijas tirgū tiks iesaistīti visi mājsaimniecības lietotāji – ap 900 tūkst. Lietotājiem, kas patērē ap 25% elektroenerģijas.

Viens no būtiskiem jautājumiem saistībā ar kopienas enerģijas attīstību, ir nosacījumi, pie kādiem mazie ražotāji savu saražoto elektroenerģiju var ievadīt tīklā. Elektroenerģijas sadales tīkls nodrošina elektroenerģijas plūsmu no elektroenerģijas pārvades tīkla un no mazajiem elektroenerģijas ražotājiem līdz elektroenerģijas patērētājiem, kas ir pieslēgti pie zemsprieguma un vidsprieguma tīkliem.

Situācijā uz 2013.gada sākumu, tās mājsaimniecības, kas ir izveidojušas savas ģenerējošās jaudas, lai nelielos apjomos, galvenokārt pašpatēriņam ražotu elektroenerģiju, nevar pārpalikumu nodot kopējos elektriskajos tīklos, par to pretī saņemot samaksu. Tas ir tādēļ, ka Latvijā nedarbojas neto uzskaites sistēma. Tādejādi no mājsaimniecību vai citu mazo ražotāju nodotās elektroenerģijas faktiskais ieguvējs ir Sadales tīkls, kas to saņem bez maksas. Faktiski šis princips nozīmē, ka tiek

uzskaitīta no tīkla saņemtā un tīklā nodotā elektroenerģija un mājsaimniecībā norēķinās par neto apjomu. Piemēram, ja mājsaimniecībai ir saules baterijas, tad vasaras mēnešos tā, visticamāk, nodos lielāku elektroenerģijas apjomu tīklā, savukārt, rudens un ziemas mēnešos tā vairāk „ņems” no kopējā elektroenerģijas tīkla, bet norēķini notiktu tikai par neto apjomu, proti, to starpību, kas veidojas.

Līdz ar to, galvenie **virzītājspēki**, kas var palīdzēt apsvērt atbalsta nepieciešamību kopienu enerģijas tipa projektiem Latvijā ir:

- Latvijas politiskie mērķi atjaunojamo energoresursu īpatsvara palielināšanai (AER jāsasniedz 40% īpatsvars uz 2020; 50% uz 2030);
- Elektroenerģijas tirgus liberalizācijas process, kas paredz, ka arī mājsaimniecībām būs brīva izvēle elektroenerģijas tirgū (šim regulējumam jāstājas spēkā no 2014.gada 1.aprīļa);
- Elektroenerģijas tirgus likuma grozījumi (no 2014.gada 1.janvāra), kas paredz neto uzskaites ieviešanu arī mājsaimniecībām, tas ir, atļaujot ievadīt saražoto elektroenerģiju tīklā no mikroģenerācijas iekārtām. Lai nu kā, šie noteikumi nav īpaši stimulējoši mājsaimniecību enerģijas pārdošanai tīklā, kā arī netiek īpaši veicināta un popularizēta enerģijas ražošana pašpatēriņam no atjaunojamiem energoresursiem;
- Mērķis nodrošināt nacionālā mērogā elastīgu un drošu energoapgādes tīklu, ņemot vērā arvien plašāku mikroģenerācijas izplatību un tā rezultātā radušās izmaiņas Latvijas enerģijas portfelī. Decentralizētas mikroģenerācijas procesā saražoto enerģiju iespējams efektīvi integrēt tīklā tikai pie nosacījuma, ka energoapgādes tīkli tiek rūpīgi uzraudzīti, tiek analizēta un plānota to darbība un attīstība, kā arī nodrošināta efektīva jaudu balansēšana tīklā (Latvijas Ilgtermiņa Enerģētikas stratēģija 2030);
- Pašvaldību pievienošanās Mēra Pakta iniciatīvai veicina to enerģijas rīcību ilgtspējīgu plānošanu, lai sasniegtu SEG emisiju samazināšanas mērķus. Šāda iniciatīva var veicināt pašvaldības apsvērt domu ieviest kopienas enerģijas tipa projektus ar mērķi arī sasniegt to mērķus attiecībā uz AER īpatsvaru to kopējā bilancē.

Lai nu kā, ir arī daži **izaicinājumi**, kas var kavēt šo procesu attīstību. Kā rāda ārvalstu pieredze, tad jāatzīst, ka *feed-in* tarifa sistēma ir izrādījusies kā viena no stiprākajiem dzinējspēkiem šādu kopienu tipa enerģijas projektu attīstībā. Latvijā šobrīd pastāv diezgan stipra politiskā opozīcija, kas apšaubā nepieciešamību turpmāk atbalstīt atjaunojamo energoresursu izmantošanu enerģijas ražošanā caur *feed-in* tarifa mehānismu. Tas rezultējies pat ar to, ka atbalsta shēmas atjaunojamai enerģijai ir tikušas apstādinātas 2012.-2013.gadā. Turklāt Ministru Kabinets ir apstiprinājis jauna nodokļa ieviešanu enerģijas ražotājiem, kas saņēmuši atbalstu no iepriekšējās atbalsta sistēmas. Nestabilitāte un izmaiņas atbalsta mehānismos atjaunojamās enerģijas ražošanas jomā ir novedušas pie zemas investoru intereses un banku aizdevumu pieejas trūkuma šādiem projektiem. Līdz ar to finansējuma trūkums un tā nepieejamība ir būtisks šķērslis dažādu atjaunojamo energoresursu projektu, kā arī kopienu enerģijas tipa projektu attīstība tādejādi ir krietni apdraudēta.

Kopumā iespējas atjaunojamās enerģijas jomā attīstīt jaunus projektus Latvijā šobrīd ir pavisam nelabvēlīgas. Tādejādi politiski un ekonomiski vispieņemamākais variants būtu koncentrēties galvenokārt uz enerģijas ražošanu pašu patēriņam, jo īpaši attālos apgabalos, kur strāvas spriegums nav pietiekams, lai apmierinātu pieprasījumu.

Šajā kontekstā un definējot Eiropas Savienības fondu lomu dažādu kopienu iniciatīvu atbalstā un veicināšanā, dotācijām, kas segtu daļu no sākotnējā kapitāla investīciju izmaksām, var būt nozīmīga loma, jo īpaši nabadzīgos reģionos un attālās vietās.

III.daļa. Specifiski atbalsta pasākumi un finansējuma saņēmēji saistībā ar ES fondu Darbības programmas projektā paredzētajiem atbalsta pasākumiem

Atbalstam kopienu tipa enerģijas projektu popularizēšanai Latvijā, ņemot vērā esošās vajadzības un dotos politiskos apstākļus būtu prioritāri jāvirza:

- **Finansējuma pieejamības nodrošināšanai**

Atbalstam galvenokārt būtu jāaptver to finansējuma daļu, kas saistās ar sākotnējām investīciju izmaksām. Tas var tikt novirzīts kā grants specifiskiem projektiem (nosedzot 20-30% investīciju izmaksas) vai kā rotācijas fonda tipa shēma, kur ilgākā atmaksas periodā ir iespējami kredītu procentu likmju subsīdijām. Šāda veida atbalsts ir nepieciešams, jo parasti bankas nebūs ieinteresētas atbalstīt projektus ar atmaksas termiņu ilgāku par 8 gadiem.

Turklāt ņemot vērā mainīgo atbalsta politiku Latvijā AER projektiem bankas nav ieinteresētas šāda veida projektu finansēšanā. Jo vairāk, kopienas vai kooperatīvi kā juridiskas personas no banku viedokļa tiek uzskatītas par pārāk riskantiem ieguldījumiem, jo tiem nav atbilstošo garantiju un kredītvēstures. Tādēļ šāda veida projektu attīstībai ir ļoti būtisks ES fondu atbalsts.

- **Sabiedrības apziņas veidošana un mērķgrupu informēšana par kopienu enerģijas tipa projektu ieguvumiem un to potenciālu**

Šī aktivitāte būtu vērsta uz konkrēto mērķgrupu: pašvaldības, NVO, vietējo iniciatīvu grupām, mājsaimniecību apvienībām, kooperatīviem, ESKO un mazo uzņēmumu vai citām jau eksistējošām juridiskām grupām. Mērķis ir veicināt to izpratni un zināšanas par to kādi iespējamie ieguvumi var rasties uzsākot kopienu enerģijas tipa projektu īstenošanu un kādas ir iespējas saņemt atbalstu šāda veida projektiem. Kas ir kaut kas līdzīgs kā "Sabiedrības virzīta vietējā attīstība" atbalsta shēmas.

- Īpašas apmācības

Iesaistītās mērķgrupas, kas vēlas attīstīt šādus projektus tiek iesaistītas apmācībās par to kā uzsākt un kā vadīt šādu projektu ieviešanu. Turklāt mācības varētu nodrošināt arī bezdarbniekiem, lai apmācītu viņus par energoefektivitātes jautājumiem un veidus, kā sniegt pakalpojumus šajā jomā, kā arī uzņēmējdarbības uzsācējiem energoefektivitātes pakalpojumu jomā un maza mēroga atjaunojamo energoresursu projektiem. Līdzīgi treniņi būtu vērsti arī uz dzīvokļu celtniecības apvienībām, lai palīdzētu tām attīstīt maza mēroga AER ierīces papildus esošajiem energoefektivitātes pasākumiem. Daži labi piemēri, jau pastāv Latvijā šajā jomā un šo paraug-praksi varētu izplatīt caur šīm apmācībām.

- Atbalsts pilotprojektiem

Eksperti ir norādījuši, ka viens no labākajiem veidiem, kā pārliecināt ieinteresētās mērķgrupas par ieguvumiem kopienu enerģijas tipa projektos, ir demonstrēt, jau esošus projektus, it īpaši ņemot

vērā, ka šāda veida projekti vēl neeksistē Latvijā, būtu vēlams attīstīt dažus izmēģinājuma projektus. Tāpēc ar ES fondu līdzekļiem būtu jāatbalsta ierobežots skaits izmēģinājuma projektu vairākos reģionos, kā arī atbalstot izmēģinājuma atbalsta shēmas izveidi, kas atbalstītu kopienas enerģijas tipa projektus.

- Atbalsts ilgtspējīgai enerģijas plānošanai lokālā līmenī

Šis atbalsts būtu jānovirza vietējām pašvaldībām un esošajām sadarbības formām, piemēram, enerģētikas aģentūrām, kas darbojas vai nu pašvaldību līmenī, vai reģionālā līmenī, kā piemēram, Zemgales reģiona enerģētikas aģentūra. Ir atzīts, ka pašvaldībām būtu jāuzņemas lielāka loma vietējā enerģijas plānošanā un atbildība par siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanu. ES fondi varētu atbalstīt šādu plānu izstrādi, piemēram, Ilgtspējīgas enerģētikas rīcības plānus pašvaldībām, kuras ir pievienojušās Mēru paktam un kurā kopienas enerģijas veida projekti var tikt identificēti kā vieni no iniciatīvām plānu ietvaros.

Ieteicamie atbalsta pasākumi attiecībā uz kopienas enerģijas iniciatīvas attīstību Darbības programmas "Izaugsme un Nodarbinātība" projektā

Analīze par iespējamo atbalstu no ES fondiem ir veidota, balstoties uz 2013.gada 5.jūlijā publiskoto Darbības programmas projekta 2.versiju, kā arī ņemot vērā Vides konsultatīvās padomes sniegtos komentārus Darbības programmas projekta 1.versijai. Pašreizējās Darbības programmas un versijas norāda uz divām prioritātēm, kuru ietvaros var tikt piemērots atbalsts kopienas tipa enerģijas projektiem, kas vērsti uz maza mēroga AER jaudu uzstādīšanu galvenokārt **pašpatēriņa vajadzībām**, kā arī energoefektivitātes paaugstināšanai mājokļos.

1) Iedzīvotāju līdzdalība maza mēroga AER projektos un energoefektivitātes shēmās

Prioritārais virziens 2.4. "Pāreja uz ekonomiku, kura rada mazas oglekļa emisijas visās nozarēs". Šajā virzienā ir noteiktas vairākas ieguldījumu prioritātes. Atbilstošākā prioritāte saistībā ar kopienas tipa enerģijas projektu atbalstu ir „**2.4.2.ieguldījumu prioritāte**: atbalstīt energoefektivitāti un atjaunojamo energoresursu izmantošanu publiskajās infrastruktūrās, tostarp sabiedriskajās ēkās un mājokļu nozarē”.

2.4.2.1. specifiskais atbalsta mērķis ir sekmēt energoefektivitātes paaugstināšanu un sekmēt atjaunojamo energoresursu izmantošanu publiskajās un dzīvojamās ēkās, lai nodrošinātu energoresursu ilgtspējīgu izmantošanu. **Specifiskā atbalsta mērķa rezultāts:** ēku renovācijas rezultātā samazināts enerģijas patēriņš dzīvojamās un publiskās ēkās

Pašlaik ir noteikts, ka **indikatīvās atbalstāmās darbības:** publisko valsts un pašvaldību, kā arī dzīvojamo ēku renovācija energoefektivitātes paaugstināšanai, tai skaitā atbalstot energoauditu veikšanu, ēku energosertifikāciju un būvdarbus energoefektivitātes palielināšanai (norobežojošo konstrukciju siltināšanu, ēkas inženiersistēmu rekonstrukciju, rekuperācijas, enerģijas kontroles un vadības iekārtu uzstādīšanu), kā arī atjaunojamo energoresursu izmantošanai ēkās, ja tiek sasniegti īpaši augsti energoefektivitātes rādītāji. Būtiskākais atbalsta kritērijs ir investīciju efektivitāte, attiecīgi energoefektivitātes pasākumi jāpamato ar sertificēta energoauditora sagavotu pārskatu. **Indikatīvā mērķa grupa:** valsts un pašvaldības, dzīvojamo māju īpašnieki, iedzīvotāji. **Indikatīvie finansējuma saņēmēji:** valsts un pašvaldības, dzīvojamo māju īpašnieki, valsts un pašvaldību komersanti.

Indikatīvie finanšu instrumenti: aizdevums ar zemu procentu likmi un daļēju pamatsummas samazināšanu pēc projekta pabeigšanas un noteiktu rezultātu sasniegšanas. Papildus granti varētu tikt nodrošināt energokonsultantu pakalpojumu finansēšanai, kas nodrošinātu energoauditu un tehnisko projektu sagatavošanu un projektu īstenošanas uzraudzību. Papildus varētu tikt izmantota garantija, lai mazinātu projektu īstenošanas riskus reģionos ar nelabvēlīgām attīstības tendencēm. Finanšu instrumentu ex ante izvērtējums vēl nav veikts; to plānots veikt pirms projektu īstenošanas.

PRIEKŠLIKUMS: Precizēt indikatīvās atbalstāmās darbības, norādot, ka atbalstāms ir arī maza mēroga AER izmantojošu iekārtu iegāde un uzstādīšana, piemēram, saules kolektori, bioenerģiju izmantojoši apkures katli ar augstu lietderības koeficientu, pie nosacījuma, ja AER iekārtu izmantošana tiek kombinēta ar energoefektivitāti paaugstinošu pasākumu īstenošanu ēkās. Šis priekšlikums jau ir iekļauts Darbības programmas projekta 2.versijā.

KOMENTĀRS: Nav pamats ierobežot atbalsta saņēmēju loka, nosakot, ka atjaunojamo energoresursu izmantošanas risinājumi nebūtu izmantojami ēkām, kas pievienotas centralizētai siltumapgādes sistēmai. Latvijā jau ir tikuši īstenoti vairāki pilotprojekti, piemēram, Siguldā ar EEZ finansējuma atbalstu, kurā kombinētai siltumenerģijas ieguvei granulu katls darbojas pamīšus ar saules kolektoru. Šādu risinājumu izmantošana, piemēram, saules kolektoru uzstādīšana ir izdevīga tām daudzdzīvokļu mājām, kas atrodas tālu no siltumenerģijas ražošanas vietas, un kur karstā ūdens piegāde vasarā netiek nodrošināta, jo tas nav ekonomiski izdevīgi, savukārt, ar saules kolektoru, vasarā pietiek karstā ūdens sagatavošanai.

2) Elektroenerģijas ražošana mazā mērogā, izmantojot atjaunojamos energoresursus

Savukārt maza mēroga AER projekti, kur saražotā elektroenerģija ir vērsta galvenokārt uz pašpatēriņu, varētu tikt atbalstīti **2.4.1.ieguldījumu prioritātē**: atbalstīt energoefektivitāti un atjaunojamo energoresursu izmantošanu uzņēmumos.

2.4.1.1.specifiskais atbalsta mērķis: veicināt efektīvu energoresursu izmantošanu un enerģijas patēriņa samazināšanu apstrādes rūpniecības nozarē. **Specifiskā atbalsta mērķa rezultāts:** Samazināts enerģijas patēriņš apstrādes rūpniecības ēkās.

Indikatīvās atbalstāmās darbības: Atbalstu plānots sniegt apstrādes rūpniecības uzņēmumu energoefektivitātes uzlabošanas pasākumu īstenošanai un energoresursu patēriņa samazināšanai, tai skaitā atbalstot energoauditu veikšanu, ēku energosertifikāciju un būvdarbus energoefektivitātes palielināšanai (norobežojošo konstrukciju siltināšanu, ēkas inženiersistēmu rekonstrukciju, rekuperācijas, enerģijas kontroles un vadības iekārtu uzstādīšanu).

PRIEKŠLIKUMS: Papildināt 3.4.2. specifiskā atbalsta mērķa ieguldījumu prioritāti, paredzot, ka tiek atbalstīta arī maza mēroga AER izmantošana elektroenerģijas ražošanai ar primāro mērķi nodrošināt pašpatēriņu. Mērķi izteikt šādā redakcijā: „*atbalstot energoefektivitāti un atjaunojamo energoresursu izmantošanu un maza mēroga elektroenerģijas ražošanu pašpatēriņam publiskajās infrastruktūrās, tostarp sabiedriskajās ēkās un mājokļu nozarē*”

3) Atbalsts atjaunojamās enerģijas sadalei un ražošanai

4.3.ieguldījumu prioritāte: veicināt no atjaunojamiem energoresursiem iegūtas enerģijas ražošanu un sadali. **4.3.1.specifiskais atbalsta mērķis:** veicināt energoefektivitāti un vietējo atjaunojamo energoresursu izmantošanu centralizētajā siltumapgādē.

Specifiskā atbalsta mērķa rezultāts: uzlabota energoefektivitāte centralizētās siltumapgādes sistēmās vai veicināta AER izmantošana.

Indikatīvā mērķa grupa: siltumenerģijas lietotāji, pašvaldības, energoapgādes komersanti.

PRIEKŠLIKUMS: Šī īpašā mērķa atbalsts diezgan daudz sasaucas ar pasākumiem, kas ir atbalstīti 2007-2013 plānošanas periodā. Savā kopējā uzstādījumā šis pasākums ļauj arī atbalstīt kopienas enerģijas tipa projektus. Te varētu būt lietderīgi paplašināt atbalstu, risinājumiem kas ļauj izmantot vietējo AER attālinātai siltuma nodrošināšanai, kas atrodas daudzdzīvokļu ēkās. Ieteicams īpaši uzsvērt, ka energoefektivitātes risinājumi būtu jāapvieno ar AER pasākumiem.

4) **Atbalsts apmācībām energoefektivitātes paaugstināšanā un maza mēroga atjaunojamās enerģijas izmantošanā**

8.1.ieguldījumu prioritāte: ieguldījums izglītībā, prasmju pilnveidošanā un mūžizglītībā, attīstot mācību un apmācību infrastruktūru. Un **8.4.ieguldījumu prioritāte:** piekļuves uzlabošana mūžizglītībai, darbaspēka prasmju un kompetenču celšana un darba tirgus nozīmes palielināšana izglītības un apmācības sistēmās. Vienlīdzīga mūžizglītības pieejamības nodrošināšana visām iedzīvotāju vecuma grupām formālās, neformālās un informālās izglītības vidē, uzlabojot darbaspēka zināšanas, prasmes un kompetences un veicinot elastīgus izglītošanās veidus, tostarp nodrošinot karjeras izglītību un atzīstot/ novērtējot iegūtās kompetences.

PRIEKŠLIKUMS: Ieteicams iekļaut šajos treniņos izpratnes veidošanas pasākumus par kopienas enerģijas tipa projektiem, kā arī mērķgrupu apmācības par energoefektivitāti un maza mēroga atjaunojamās izmantošanai mājsaimniecībās un mazajos uzņēmumos, atkarībā no ieinteresēto personu grupām.

5) **Atbalsts darbībām, lai atbalstītu integrēto pilsētu attīstību**

Darbības programmas drafta versija paredz, ka integrēta pilsētu attīstība tiks veicināta kā viena no starpnozaru prioritātēm. Energoefektivitātes pasākumi tiek minēti kā atbalstāmās darbības, ko pilsētas var izvēlēties īstenot.

PRIEKŠLIKUMS: Ir ieteicams, noteikt atbilstošu finansējuma apjomu, kas būtu saistīts ar šī mērķa izpildi – energo efektivitātes mērķa sasniegšanai. Turklāt pilotprojektiem un energoefektivitātes shēmām, kurās tiek iesaistīta sabiedrība (kopienas) būtu jānovirza atsevišķs atbalsts.

6) **Tehniskais atbalsts ilgtspējīgai enerģijas plānošanai un pilotprojektu shēmu attīstībai**

Nav bijis nekāda plānojuma vēl par to, kā būtu jāizmanto tehniskā palīdzība. Ir sagaidāms, ka Vadošā iestāde uzsāks konsultācijas par to ar citu nozaru ministrijām 2014.gada sākumā.

PRIEKŠLIKUMS:

Ieteicams, ka tehniskā palīdzība tiek izmantota, lai palīdzētu pašvaldībām ilgtspējīgā enerģijas plānošanā, kur kopienas enerģijas veida projekti var tikt iekļauti, lai veicinātu pašvaldību mērķu sasniegšanu, tas ir, AER īpatsvara palielināšanu un siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanu. Arī atbalsts dažādu izmēģinājuma projektiem un programmām būtu jāapsver.

7) **Atbalsts caur sabiedrības virzītas vietējās attīstības pieeju**

Sabiedrības virzīta vietējā attīstība (SVVA) ir balstīta uz jau praksē pārbaudīto LEADER tipa pieeju, kad Vietējās rīcības grupas (VRG) izstrādā Vietējās attīstības stratēģijas (VAS). Vietējai rīcības grupai ir jābūt spējai piesaistīt un veiksmīgi administrēt sabiedrisko finansējumu, tāpēc tai ir jābūt oficiāli reģistrētai kā biedrībai vai nodibinājumam un jābūt pozitīvi atpazīstamai un pieņemamai vietējā sabiedrībā.

Katrai VRG ir jāizstrādā vietējā attīstības stratēģija – tā ir detalizēts plāns, ko izstrādājusi un apstiprinājusi vietējā rīcības grupa, balstoties uz lauku iedzīvotāju vajadzībām, un saskaņojusi tās ar kopējām attīstības prioritātēm. Vietējā attīstības stratēģijā tiek ietverta detalizēta lauku teritorijas

situācijas analīze, noskaidrotas un izanalizētas galvenās attīstības problēmas un vajadzības, uz kuru pamata tiek veidota lauku teritorijas attīstības vīzija, noteiktas galvenās prioritātes un paredzētas konkrētas rīcības, kas sekmēs lauku teritorijas attīstību, veicinās jauninājumus, stiprinās lauku ekonomiku, nodrošinās pilnvērtīgu lauku iedzīvotāja dzīves kvalitāti.

Lai šīs pieejas ietvaros varētu tikt atbalstīti kopienas enerģijas tipa projekti, nepieciešams, lai šī joma kā viena no prioritātēm tiktu iekļauta VAS. Sagaidāms, ka darbs pie šo stratēģiju izstrādes 2014.-2020.gadu periodam tiks uzsākts 2014.gada beigās vai 2015.gada sākumā. Vietējā attīstības stratēģija tiek īstenota projektu veidā, un kopienas enerģijas tipa projekti var tikt atbalstīti.

Vairāk informācijas:

Latvijas Zaļā kustība
Valdes priekšsēdētāja;
CEE Bankwatch Network
nacionālā koordinatore Latvijā
Selīna Vancāne
selinav@bankwatch.org